Sait Faik Çevrilebilir mi?

★ Taner BAYBARS ★

SAİT FAİK'in eserlerinin başka dillere çevrilmesi mümkün mü, değil mi? Eğer mümkünse ne gibi güçlükleri vardır? Eser ne gibi öğeler kaybeder? Bu soruları cevaplandırmak için Sait Faik'in bütün hikâyelerini incelemek gerekir. Bunun sonucu olarak bazı hikâyelerin çevirisinin imkânsız olduğu görülür (burada ikinci dil olarak yalnız İngilizce üzerinde duracağız.)

Sait Faik'in hikâyeleri başlıca (8) gurubа ayrılır:

1 — Klâsik tarzda yazılan hikâyeler,
2 — Psikolojik hikâyeler,
3 — Anıları işleyen hikâyeler,
4 — Sosyal konusu olanlar,
5 — Karakter analizlerine dayanan hikâyeler,
6 — Ekzotik hikâyeler,
7 — Deniz, balıkçı karakterleri, İstanbul üstüne yazılmış hikâyeler,
8 — Olaysız ile, sürrealist olanlar.

Bu hikâye gurublarında, çeviriye elverişli, yahut elverişsiz noktaları incelemeden önce, şunu belirtmek iyi olur: Sait Faik birçok çevrelerde yalnız deniz ile balıkçılık üzerine hikâye yazmış gibi gösteriliyor. Gerçekten Sait Faik'in az bir tutara varan hikâyelerinde deniz ile balıkçı motifi kuvvetlidir. Fakat bu hikâyelerde Conrad'daki deniz, Halikarnas Balıkçısı'ndaki deniz yoktur. O, kendi içinde yaşattığı denizi, İstanbul'u, dış hayattaki karakterlerle karıştırmasını bilmiş bir ustadır. Belki de bu yukarıda belirttiğimiz inanca, «Bir Takım İnsanlar» ile «Son Kuşlar» daki bazı hikâyeler yol açmıştır. Sait Faik kişiliğini bulmuş, bambaşka hikâyeler yazabilmiştir. Bütün hikâyelerinde göze çarpan akıcılık ile dil özelliği, bir hikâyeci olarak ona verilebilecek en büyük meziyettir.

Birinci guruba ait olan hikâyeler, Semaver'de fazlasiyle vardır. «Alem Dağında Var Bir Yılan» da bu tip hikâyelerin tamamiyle değiştiğini, Sait Faik'e mahsus bir stilde yazıldığını görürüz. «İhtiyar Talebe» de çeviriyi güçleştirecek hiçbir eleman yoktur. Fakat yabancı bir muhite gereken etkiyi yapmaz. «Melâhat Heykeli», «Sarmaşıklı Ev,» «Eftalikus'un Kahvesi» aynı gurubdan oldukları halde değişik bir hava taşırlar. «Sarmaşıklı Ev» çeviriye en elverişli hikâyelerden biridir. Bununla beraber bu hikâyedeki dialogların karşı deyişleriyle terimleri bulunmadan çeviri tam olamaz. Temel olarak Sait Faik'in kullandığı dil stili çeviriciyi meşgul edecek en önemli noktadır. Bu gurubdaki hikâyeler genel olarak çeviriye elverişliyseler de, son birkaç hikâye (Sarmaşıklı Ev, Kafa ve Şişe, Bulamayan v.b.,) müstesna, Sait Faik'i tanıtacak mahiyette değildir. Kısacası bu gibi hikâyeler diğer yabancı edebiyatlarda boldur.

İkinci gurubdaki hikâyeler Türk hikâyeciliğinin bu daldaki ilk meyvalarındandır. «Bir Karpuz Sergisi,» «Mavnalar,» «Yandan Çarklı» ile benzeri hikâyelerde olay iç dünyaya açılan koridor vazifesini görür. Bu hikâyelerde de , diğer bazı hikâyelerde olduğu gibi, mahallî bir tema vardır. Fakat bu mahallîlik, coğrafya bilgisi gerektirecek şekilde değildir. Çevirmeğe değer hikâyeler bunlardır diyebiliriz, çünkü millî benlik, Türk psikolojisi bu hikâyelerde başta gelen öğelerdir. Her iki dile de hâkim olan bir çevirici için bu konuda hiçbir güçlük yoktur.

Üçüncü guruba Sait Faik'in en kuvvetli hikâyelerinden olanlar girer. Metod yeni değilse de, söyleyiş, anlatış yenidir. Anıları dile getiriş, bir başka yönde söyletiş yenidir. Bu hikâyelerde çeviricinin karşılaşacağı en büyük güçlük, dil özelliğidir. Ayni havayı vermek, o hikâyeleri ikinci bir dilde yeniden yazmak demektir. «Bohça,» «Kıskançlık,» «Bir Vapur,» «Bir İlkbahar Hikâyesi,» gibi hikâyelerde, bilhassa «Kıskançlık» taki şu pasajı çevirmede ustalıktan üstün bir yaratıcılık gerekir: «Dağlarda türkü söyleyen ufacık çobana:

— Karnım aç yavru, dedim.

Dağarcığından kumlu köy ekmeği ve suyu seli kaçmış Mihalıç peyniri çıkarıp verdi. Pınar buldum, su içtim.

Köye akşama doğru ancak varabildim. Meydandan geçerken ağalar el ettiler.

— Muallim efendi, dediler. Bir çayımızı da içmen mi?

— İçeriz be ağa, dedik. (Semaver s. 33)

Öte yanda «Babamın İkinci Evi»nde güçlük çıkaracak noktalara rastlanmaz.

Dördüncü gurubun bazı hikâyelerinde çeviriyi tamamen elverişsiz yapacak kısımlar vardır. Bu hikâyeler birinci gurubdaki hikâyelerle ortak bir bütüne vardıkları halde ayrı sayılabilirler. Bir de bu tipte olup geneli içine alan hikâyeler vardır ki çevirisi hem kolay hem de yabancı dikkati çekecek özelliktedir. «Düğün Gecesi,» «Bir Takım İnsanlar,» «Lohusa,» «Beyaz Altın,» «On Milyonerin On Metresi,» «İyilik Unutulmaz,» gibi hikâyeleri çevirmede bazı dil güçlükleri doğabilir, fakat bunlar atlatıldığı zaman kuvvetli bir anlatışla yöresel bir bütün yaratılmış olur.

Karakterleri analiz eden beşinci gurub hikâyelerinde psikolojik öğeler eksik değildir. «Garson,» «Hayvanca Gülen Adam,» «Jimnastik Yapan Adam» hikâyelerinde (balıkçı karakterlerini katmıyorum) çevirme güçlüğü yoktur. Fakat hikâyedeki karakterler konuşmağa başladı mı, bütün hikâyelerde ortak olan dil güçlüğü doğar. «Parkların Sabahı, Akşamı, Gecesi» isimli hikâyeyi, bunun gibi daha başka hikâyeleri çevirebilmek için her iki lisanın argosunu bilmek gerekir. Adı geçen hikâyede şöyle bir dialog vardır:

«— Bacaksız ne oldu?

— Geçen sene öldü.

— Eroinden mi?

— Yok canım; o çekmezdi. Eceli geldi, nalları dikti.

— Söyleme ulan en iyi arkadaşındı.

— Ne diyeyim, kalıbı dinlendirdi mi?

— Yok, cartayı çekti, de.

— Peki öyle olsun. Tahtalı köye gitti.» (Havuz Başı s. 92).

Bu pasaja oldukça koyu bir argo hâkimdir. Ölmek için kullanılan deyişlerin ikinci dildeki karşılıkları hiç bir zaman ayni olamaz. Bunun için yabancı dilde aynı mânayı veren deyişleri değiştirmeden koymak lâzım. «He kicked the bucket» in Türkçe'de aynen karşılığı, «kovaya tekme savurdu,» dur. Bu deyişi bizdeki deyişlerin hangisinin karşılığı olarak kullanabiliriz? Görüyoruz ki bu gibi parçaları değiştirmeden çevirmek tamamiyle imkân dışındadır. «Ulan» kelimesi ise başa bir güçlük çıkarır. Türkçe'de manayı kuvvetlendirişi bakımından çok önemi olan bu kelimenin Yunanca'dan başka diğer Avrupa dillerinde bulunduğunu sanmıyorum.

Altıncı gurubu meydana getiren ekzotik hikâyeler çevrilebilecek vasıfdaysalar da, çevrilecek değerde değillerdir.

Sait Faik'in deniz, denizci karakterleri üstüne yazdığı hikâyeler ayrı bir özellik taşırlar. Bunları değiştirmeden çevirmek imkân dışında değilse de bunu güçleştiren iki sebep vardır:

(I) mahallî oluşları.

(II) Türkçe deyişlerle argonun çokluğu.

Bu tip hikâyelerin temel öğelerinin bunlar olduğuna bakılırsa, çeviri kökten olmalıdır; yoksa yalnız olayı çevirmek birşey değildir.

Sait Faik'in ilk kitabında ilk örneklerini gördüğümüz olaysız hikâyeler sekizinci gurubu meydana getirir. «Robenson» un çevirisi ne kadar kolaysa, ayni gurubdaki son hikâyelerin «Hişt... Hişt...», «Çarşıya inemem» gibi, çevirisi o kadar güçtür. Bu tip hikâyelerde genel olarak tarifsiz bir hava vardır. Bu havayı çevirmek gerekir. Dile verilen önemin fazlası bu atmosferin çevrilişine verilmelidir. İşte o zaman Sait Faik çevrildi, denebilir. Bunların Sait Faik'i tanıtmada önemi olduğunu göz önüne alırsak, bu hikâyelerin çevrilmesi kaçınılmazdır. Yalnız, bu, günün haftanın işi değil, belki de senelerin işidir.

Sait Faik'in sürrealist hikâyelerini ancak «Alemdağında Var Bir Yılan» da buluyoruz. Bu tarzın şaheser örneklerini, «Yılan Uykusu» nda «Öyle Bir Hikâye» de, «Yalnızlığın Yarattığı İnsan» da okuyoruz. Bunların çevirisi hakkında da yukarda söylediklerimiz uygun gelir.

Sonuç olarak görürüz ki, Sait Faik'in bütün hikâyelerini çevirmek imkânsızdır. İmkân içinde olan hikâyelerin çevirisinde de başlıca güçlüğü mahallî oluş ile dil özelliği doğuruyor. Bunun için Sait Faik'in çevrilebilen hikâyelerini bile ancak iki dile de tamamiyle hâkim olan çevirebilir.